

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi ve BİLSEM'ler

Education of Gifted Students and BILSEM's

Nisa Gökden KAYA*

Özet

Zihinsel yetenekleri bakımından akranlarından daha yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş olan üstün yetenekliler, bu yeteneklerini geliştirmede, normal eğitim programlarının yetersiz kaldığı, kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda farklılaştırılmış programlara gereksinim duyan bir gruptur. Üstün yeteneklileri diğer bireylerden ayırt eden özellikler; ileri düzeyde zihinsel yetenek, çeşitli alanlarda özel yetenek, duyarlılık, yaratıcılık ve yoğun motivasyondur. Üstün yetenekli öğrencilerin farklı gelişim özelliklerinden dolayı eğitimlerinin de gereksinimlerine uygun olması gerekir. Bu öğrencilere nasıl bir eğitimin verilmesi gerekliliği araştırılmakta ve çeşitli modeller önerilmektedir. Bu çalışmada üstün yetenekli çocukların eğitiminde Türkiye'de uygulanan program ve modeller incelenmiş, özellikle son yıllarda yaygınlaşan Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'deki eğitim sistemi değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcük: üstün yetenekli, eğitim, bilim ve sanat merkezleri

Abstract

The group of gifted individuals who are diagnosed by professionals as having higher mental abilities than their peers, need special education programs according to their interests and abilities to develop these skills. Features that distinguish them from other individuals are advanced level mental ability, special talents in various fields, sensitivity, creativity, and intense motivation. Special education of gifted students should meet requirements of different features of this group. How do these students need to be given an education is researched and various models are proposed. In this study, special education programs and the models used in Turkey for gifted students were examined and evaluated, especially education system in Science and Art Centers (BILSEM) which widespread in recent years.

Keywords: gifted students, education, science and art centers

* Doktora öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, nisakay@gmail.com

Giriş

Üstün yetenekliler, bilişsel yeteneklerde akranlarından üstün olduğu uzmanlarca belirlenmiş kişilerdir. Normal gelişim gösteren öğrenciler için hazırlanmış olan eğitim programları, üstün yetenekli öğrenciler için uygun olmamakta, hızlı öğrendikleri için okulda sıkılmakta ve bu nedenle motivasyonlarını kaybetmektedirler (Ataman, 2003). Bilişsel gelişim ile psikolojik ve sosyal gelişim alanlarının hızları arasında uyumsuzluktan kaynaklanan farklı sosyal ve duygusal ihtiyaçları nedeniyle de özel eğitime gereksinim duymaktadır.

Enç (2005), Osmanlı Devleti'ndeki Enderun Mektebi'ni, üstün yetenekliler eğitiminin planlı, kapsamlı ve sistematik olarak uygulandığı dünyada ilk eğitim kurumu olarak tanımlamaktadır. Enderun Mektebinde, devrin yüksek medreselerindeki derslerin yanı sıra, sanat eğitimi ve karakter ile kişilik eğitimine ağırlık verilmiştir (Akkutay, 1984). Üstün yeteneklilerin eğitiminde sahip olduğumuz bu önemli mirasa rağmen, Enç'in (2005) 'üstün beyin gücü' olarak nitelendirdiği bu grubun eğitimi konusunda olması gereken düzeye ulaşamamıştır. Başlatılan bazı uygulamalar sonuçsuz kalmıştır.

Üstün Yeteneklilerin Eğitimi

Üstün yeteneklilerin potansiyellerini en üst düzeyde kullanarak kendini gerçekleştirmeleri, yeteneklerine uygun bir eğitimle sağlanabilir. Ancak üstün yetenekli çocukların niçin özel eğitime ihtiyaç duyduğu kolay anlaşılabilir. Ataman'a (2003) göre, bu durum "Bu çocuklar zaten üstün, fazladan eğitime gerek yok. Her ortamda kendilerini geliştirebilirler. Bunlara artık eğitim verirse seçkinler sınıfı yaratırız; bu da topluma üstesinden gelemeyeceği sorunlar yaratır. Zaten seçerek öğrenci alan kurumlar bu çocuklara yöneliktir, bunun dışında özel eğitim vermek abestir. Üstün yetenekli çocuklarla, özel eğitimin ilgilenmemesi gerekir." gibi ön yargılardan kaynaklanmaktadır.

Üstün yeteneklilerin eğitimlerinde genellikle; ayrı eğitim, zenginleştirme ve hızlandırma modelleri kullanılmaktadır (Yıldız, 2010). Ayrı eğitimin tarihsel süreçteki ilk örneği Enderûn Mektebi'dir. Türkiye'de Fen Liseleri, Güzel Sanatlar Liseleri, İnanç Vakfı Lisesi ayrı eğitime örnek gösterilebilir. Üstün yetenekli çocukların akranlarıyla birlikte, programlarının gereksinimlerine uygun olarak zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamalar ise zenginleştirme olarak tanımlanmaktadır (Ataman, 2003). Bilim ve Sanat Merkezlerinin amacı da zenginleştirmedir. Öğrencinin sınıfını, okulunu yaşatlarına verilen süreden daha erken tamamlaması ise hızlandırmadır.

Ancak üstün yetenekli çocuklar, eş zamanlı olmayan gelişimleri nedeniyle sosyal ve duygusal açıdan desteklenmelidir. Bu yüzden normal gelişim gösteren yaşlılarıyla bir arada olmaları önemlidir. Bilim ve Sanat Merkezleri de bu gerçekten hareketle kurulmuştur.

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) ile İlgili Araştırmalar

Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren en yaygın kurum olan Bilim ve Sanat Merkezlerinin ilki Ankara'da 1995 yılında açılmış, hazırlanan programla üstün yetenekli öğrencilere okulların dışındaki sürede hizmet vermesi planlanmıştır. BİLSEM'lere öğrenci seçiminde zeka testi uygulanmakta ve zeka bölümü 130 ve üzerinde olan öğrenciler kabul edilmektedir. Türkiye'de 57 ilde 63 BİLSEM bulunmaktadır. BİLSEM'ler ile ilgili yapılan araştırmalar, mevcut sorunları ortaya koymaktadır.

BİLSEM uygulamasının öğretmen görüşlerine göre eğitim öğretim, rehberlik, fiziksel donanım ve okul-çevre-merkez işbirliği açısından dört boyutta incelendiği çalışmada, öğretmenlerin merkezlerdeki eğitim öğretim ve rehberlik durumunu belirtilen niteliklere uygun bulduğu, ancak fiziksel donanım ile okul-çevre-merkez işbirliğine ilişkin durumları yeterli bulmadıkları belirlenmiştir (Sezginsoy, 2007).

Özkan (2009) BİLSEM'lerin etkililiğini yönetici, öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre araştırmış; BİLSEM'lerin yönetici ve

öğretmenlere göre iklim ve amaç boyutunda etkili olduğunu; ancak en az etkili boyutunun örgütlenme olduğunu belirtmiştir. Velilere göre, amaç süreç ve örgütlenme boyutunda büyük ölçüde etkilidirler. En az etkili oldukları boyut iklim boyutudur. Öğrenciler BİLSEM'lerin süreç ve örgütlenme boyutunda büyük ölçüde etkili bulmuşlardır. En az etkili boyutun amaç ve iklim olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışma, BİLSEM'lerin kurum kimliği kazanma yolundaki eksikliklerini göstermesi bakımından önemlidir.

İlköğretimdeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik hizmetlerine olan gereksinimlerinin; ebeveynleriyle BİLSEM'lerdeki öğretmenlerinin bakış açılarıyla belirlendiği bir çalışmaya göre, ilköğretim I. ve II. kademedeki üstün yetenekli öğrenciler, hem akademik, hem de sosyo-duygusal alanda rehberlik desteğine ihtiyaç duymaktadırlar (Akar, 2010).

Yıldız (2010) BİLSEM'leri öğretmen, öğrenci veli görüşlerine göre değerlendirmiş ve amaçlarına yüksek düzeyde ulaştıklarını belirlemiştir. Ancak, BİLSEM'lerin donanımı öğretmenlere göre yetersiz, öğrencilere göre orta düzeydedir. BİLSEM'lerin çevreyle işbirliğini öğretmenler yetersiz görürken, öğrenciler orta düzeyde, velilerde yeterli görmektedir. Velilere göre, velilerin BİLSEM'lerle işbirlikleri orta düzeydedir. BİLSEM'lere öğretmen ve öğrenci seçimlerini öğretmenler orta düzeyde yeterli görmektedirler. Öğretmenler BİLSEM'lerde çalışan öğretmenlerin üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili hizmet içi eğitimlerini yetersiz görmektedirler.

Şenol (2011) BİLSEM öğretmenlerinin, üstün yetenekliler eğitim programlarına yönelik görüşlerini ve karşılaştıkları sorunları araştırmıştır. Araştırma sonucunda, eğitim programlarına yönelik öğretmen görüşlerinin olumlu yönde olduğu, ancak öğretmenlerin çoğunluğunun, BİLSEM'lerin fiziki ortam şartları ile ilgili sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu araştırmalar sonucunda, BİLSEM'lerin fiziksel koşullarının yetersizliği öne çıkmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Özel eğitimde en fazla ihmal edilen grup olan üstün yetenekliler, uygun eğitim aldıklarında, çok önemli işlere imza atabilecek bireylerdir. Ancak uygun eğitim alamadıklarında, kendini gerçekleştirememenin yarattığı olumsuzluklar yaşamaktadır. Bu nedenle üstün yeteneklilerin tanınması ve uygun bir eğitim programıyla gelişimlerinin desteklenmesi önemlidir.

Özgün bir sistemle, üstün yeteneklileri tespit edip yeteneklerine göre eğiten Enderun Mektebi üzerine Avrupalı bilim adamları araştırmalar yapmış ve altı yüz yıl hüküm süren Osmanlı'nın 'en güçlü dayanaklarından biri' olarak nitelendirilmiştir (Enç, 2005: 291). Ancak bu kültürel mirasımızı yeterince değerlendiremediğimiz yönünde özeleştirel yapılmaktadır (Enç, 2005; Yıldız, 2010; Levent, 2011).

BİLSEM'lerle ilgili yapılan çalışmalarda; eğitim programı, fiziksel yapı, öğretmen yetiştirilmesi, proje çalışmaları konusunda önemli sorunlar belirlenmiştir. Eğitimin niceliğinden çok niteliğinin önem kazandığı günümüzde, üstün yetenekli bireylerin eğitiminde kalite artırılarak BİLSEM'lerde yaşanan sorunlar giderilmelidir. Ayrıca Levent (2011) tarafından olağanüstü üstün yetenekliler için önerilen Bilim ve Sanat Okulları gibi örgün eğitim modelleri üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kısacası, üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde gelişmiş ülkelerde uygulanan örnekler ve politikalar incelenip, geçmişten gelen kültürel zenginliklerimizle birlikte ülkemiz şartlarına uygun modeller ve politikalar geliştirilmelidir.

Kaynaklar

- Akar, İ. (2010). *İlköğretim kademesindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin ebeveynlerin ve öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Basımevi.
- Ataman, A. (2003). “Üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklar” (Ed: A. Ataman). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. (s. 173-195). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Enç, M. (2005). *Üstün beyin gücü*. (İkinci Baskı) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Levent, F. (2011). *Üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik görüş ve politikaların incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, D. (2009). *Yönetici, öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre bilim ve sanat merkezlerinin örgütsel etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sezginsoy, B. (2007). *Bilim ve sanat merkezi uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Şenol, C. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri (BİLSEM örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yıldız, H. (2010). *Üstün yeteneklilerin eğitiminde bir model olan bilim ve sanat merkezleri (BİLSEMLER) üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Extended Summary

Gifted are determined by experts to be superior to their peers in cognitive ability. The education programs which are designed for normal developing students, are not suitable for gifted students; because they learn quickly, they get bored and therefore lose their motivation to learn (Ataman, 2003). Due to asynchrony between cognitive development and psychological and social development areas, they require special education.

Enç (2005), defined Enderun School in the Ottoman Empire, as the first educational institution in the world that implemented a planned, comprehensive and systematic education for gifted. In Enderun School there were art courses and character and personality education as well as courses given in high madrassas (Aktutay, 1984). Despite this important heritage that we have gifted education, education of gifted that was described by Enç (2005) as 'superior brain power' could not be reached to required standards. Some started applications have been fruitless.

Education of Gifted Students

Self-actualization of gifted students can be maintained by special education programs according to their interests and abilities to develop their skills. The models commonly used in education of gifted students are; separate education, enrichment and acceleration (Yıldız, 2010). The first example of separate education in the historical process is Enderûn School. Science High Schools, Fine Arts Schools, İnanç Foundation High School are examples of separate education in Turkey. Education of gifted children with their peers, through required applications within the programs, is defined as enrichment (Ataman, 2003). The aim of Science and Art Centers are enrichment. Acceleration is completion of the student's class, school, to speed up in earlier period than their peers.

However, due to the to asynchrony in development, gifted children should be supported in social and emotional aspects. Therefore it is essential to educate gifted together normally developing peers. Science and Art Centers was founded from this reality.

Research About Science and Art Centers (BİLSEM)

The most common institution in Turkey for education of gifted students are Science and Art Centers, the first of which was opened in 1995 in Ankara. It was planned to serve gifted students outside of school time, with a planned education program. In the selection of students to BİLSEMs, intelligence tests are applied and students whose intelligence quotient are 130 and over are accepted. There are 63

BİLSEMs in Turkey in 57 cities. Research about BİLSEMs, reveal the current problems.

In a study which examined four dimensions of BİLSEMs according to the views of teachers; education and counseling qualifications were found sufficient, but physical hardware conditions, and school-community-center cooperation were found insufficient (Sezginsoy, 2007).

Özkan (2009) surveyed the effectiveness of BİLSEMs according to the opinions of the administrators, teachers, parents and students. This study reveals lack of institution identity of BİLSEMs.

A study which determined the guidance needs of gifted students in elementary schools according to the views of their parents and teachers in BİLSEMs, revealed that gifted students need guidance services in academic, social and emotional fields (Akar, 2010).

Yıldız (2010) stated that BİLSEMs have reached their aim in a very high percentage, although the teachers of BİLSEMs reported that equipment of BİLSEMs are unsatisfactory. Also teachers think that the in-service training of the teachers working at BİLSEMs regarding the education of gifted children is not satisfactory. The teachers working at the BİLSEMs, the students and the parents feel proud and happy of being part of the BİLSEMs.

Şenol (2011) surveyed the views of teachers in BİLSEMs about education programs of gifted students. As a result of research teachers' perceptions about education programs were positive, but the majority of teachers stated that they encounter problems about the physical environment in BİLSEMs.

Conclusion and Discussion

Although Turkey has a great heritage as Enderun School that educated gifted children in Ottoman Empire, today education of gifted students has many problems in Turkey. As mentioned before, research on Science and Art Centers show that education program, physical environment and effectiveness are basic problems.

In the light of these research findings, Ministry of Education in Turkey should reform Science and Art Centers. Also formal education models for extraordinary gifted students such as Science and Art Schools as Levent (2011) recommended, needs to be studied. In short, appropriate models and policies for gifted education should be developed after discussing the examples both in developed countries, and our past cultural experiences.